

24 OCAK 1980 KARARLARI

Melek Ögeç
Buket Köşkeröglü
Nariman Shamsuvarov

24 OCAK KARARLARININ SEBEPLERİ

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 1977 yılı Şubat ayında tıkanmış ve döviz transferleri durmuştu. 1970'li yıllarda petrol üreticisi ülkeler tarafından petrol fiyatlarına yapılmaya başlanan ve çok büyük boyutlara ulaşan zamların da etkisiyle, Türkiye'nin geçmişten beri yarı felçli durumda olan dış ödemeler dengesi bütünüyle altüst olmuştu. (Çölaşan, 1985, s.7). Uygulanan yanlış iç ve dış iktisat politikaları dış ticaret açığının büyümesine sebep olmuştur. Bu politikaların en önemlisi: 1972 yılında Nihat Erim'in TL'yi nominal olarak revalüe etmesi ile başlayan, aşırı değerli kur politikalarıdır. Bu politikayla yurt içinde üretilmeyen, yani kısıtlamalara tabi olmayan sanayi girdilerinin dışarıdan ucuza alınması amaçlanmıştır (Akat, Asaf Savaş, "24 Ocak istikrar programı", www.akat.bilgi.edu.tr). (O dönemin iktisat politikası "ithal ikameci" idi. Bu politikayla amaçlanan iç pazara yönelmek ithalatı mümkün olduğunca kıstırmaktı. Sadece yurt içinde üretilmeyen mallar dışarıdan alınabiliyordu). Ancak bu uygulama, sanayiye girdi bakımından dışa bağımlı hale getirmiş ve aşırı değerli kurun ihracat üzerindeki olumsuz etkileri giderek büyüyen dış ticaret açığı, ülkeyi ağır bir dış ödeme sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Dış yardım, dış borç, işçi dövizleriyle kapatılmaya çalışılan dış ticaret açığı, 1970'lerin başında petrol fiyatlarının beş kat artması gibi dış etkenlerle bir araya gelince, ülkeyi 1970'lerin sonuna doğru bunalıma sürüklemiştir. Diğer bir yanlış politika da; KİT (kamu iktisadi teşebbüsleri) ürün fiyatlarının maliyetlerinin altında belirlenmesi idi. Enflasyonun fiyatlara yansıtılmasının siyasal nedenlerle geciktirilmesi, işsizlik sorunu karşısında aşırı

istihdama gidilmesi, kamu kuruluşlarının sendikal istekleri kolay kabul etmesi gibi nedenlerle oluşan KİT açıkları devlet tarafından finanse ediliyordu. Devletin sunduğu bu alt yapı olmazsa sanayinin gelişmesi de olanaksızdı. Bu alt yapıyı sağlamak için devletin kaynağa ihtiyacı vardı. Ele alınan dönem boyunca kaynak sorununu vergileri arttırarak çözüme yoluna gitmek yerine dış borca ve para basma işlemine başvurularak sorun çözümlenmeye çalışıldı. 1975 yılı sonrasında dış borçlar artık uzun dönemli projelerin gerçekleşmesi amacıyla değil, dış ticaret açığını kapatmaya yönelik kısa vadeli borçlanma biçimini almıştır.1977'den itibaren borç erteleme girişimlerine başlandı. Bu girişimlerin en önemli sonucu 24 Ocak kararlarının alınması oldu.(Bakır Eşref, “Planlı Kalkınma Yılları”,www.ebnet.sitemynet.com).

1978 yılında Ecevit Başbakanıdır ve Türk ekonomisi çok güç durumdadır. İçeride sürekli para basılmakta, bu durum dengesiz gelir dağılımını arttırmakta, iç pazar hareketlenmekte ve üretilen her mal içeride tüketilmektedir. İhracaat düşük olduğu için devletin en önemli gereksinimleri için bile Merkez Bankası'nda döviz bulmak mümkün değildir. IMF, OECD, Dünya Bankası, yabancı bankalar gibi kuruluşların yardım etmek için öne sürdükleri bazı koşullar vardır. Bu koşullar şu şekilde özetlenebilir:

1. Enflasyonu yavaşlatmak için sıkı para politikası uygulayın ve KİT sorununa çözüm bulun. Kamu'da ve özel sektörde ücret artışlarını denetim altına alın.
2. Devalüasyon yapın ve paranızın dış değerini gerçekçi bir düzeyde koruyun.
3. Yatırımlara bu kadar fazla kaynak ayırmayın ve kalkınma hızınızı düşürün.

Bize inanın ve güvenin. Darboğazdan çıkış için bizden başka hiç kimsenin yardımcı olamayacağını bilin. Ekonomik bunalımdan çıkışın reçeteleri sadece bizdedir. (Çölaşan,1985,s.9). ***

Ecevit hükümeti bu koşulları gerçekleştiremeyeceklerini söyledi. Özellikle devalüasyon konusunda çekingen davranıyorlardı. Buna rağmen 50 milyarlık bir zam paketi hazırlandı ve kur 26 liradan 47 liraya çıkarıldı. Bu

gelişmenin üzerine muhalefet lideri Süleyman Demirel şöyle söyledi:”Bu kuruluşa verilen taahhütler ağırsa, hükümet olunca bunlara uymayız. Hükümet, bıçak kemiğe dayandığı için bu kararları almıştır. Bunun adına devalüasyon derler, parayı eskitmek derler. Türkiye’nin itibarı ile oynadınız. Şimdi yeniden mektup(niyet mektubu) veriyorsunuz. Mecbur kalarak veriyorsunuz. Ve bu mektup dışarıdan dikte edilmiştir. Zamlar seri halde devam edecektir. Bu devalüasyon nedeniyle artık yatırım yapmak da mümkün olmayacaktır...”

“Devletten devlete para aldınız mı bunu altında çok şey yatar. Biz Türkiye’yi devletten devlete para almaktan çıkarmıştık...”

“Yeniden hükümet olursam devletten devlete kredi almak istemiyorum. Bu alanda yabancı bankalarla görüşeceğim...”(Çölaşan,1985,s.15).

(Demirel bu sözlerinin arkasında olmadığını 24 Ocak kararları ile göstermiştir.)

Bu gelişmelerin sonrasında ara seçimler gelmiştir.14 Ekim 1979 seçimlerinde AP ikinci parti olarak çıktığı halde Ecevit istifa ettiği için hükümeti kurma görevi Süleyman Demirel’e verilmişti. Vatandaş günlük yaşam derdinde. Elektrik günde 8 saat kesiliyor. Çünkü santrali çalıştıracak petrolü alacak döviz yok. Evdeki kalorifer de çalışmıyor. Mazot olsa da çalışmıyor çünkü pompası elektrikli. Aygaz bulmakta zorlanıyoruz. Arada sırada benzin de ortadan kayboluyor. Margarin de yok. Türkiye yoklar ülkesi. Ekonomi ayrı bir alem. Her şey karaborsada. Her şey çift fiyat çift ödeme. Döviz olmadığı için sanayi ara mal ve girdi ithal edemiyor. Üretim neredeyse durmuş. Ama talep çok yüksek. Fiyatlar ve karlar habire yükseliyor.(Akat,Asaf Savaş ,”24 Ocak istikrar programı”, www.akat.bilgi.edu.tr). Bu sosyal ve ekonomik bunalım içinde yeni hükümet kuruluyor. Süleyman Demirel hükümetin tüm kadrolarına en güvendiği adamlarını yerleştiriyor. Hatta Merkez Bankası başkanını bile değiştirmeyi düşünüyor. Ama engeller yüzünden bunu başaramıyor. Turgut Özal’ı Başbakanlık Müsteşarlığına atıyor. Böylece O’nu ekonomiden sorumlu kadronun başına getirmiş oluyordu. Başbakan Süleyman Demirel Özal’ı tam yetkiyle donatıyor ve bir istikrar programı hazırlayarak ekonomiyi düze çıkarmasını istiyordu. Özal da kendi adamlarını topladı. Bazı raporlar hazırlattı ve gizli olarak bu istikrar programını oluşturmaya başladılar. Yeni ekonomik programın

Ocak ayının ilk günlerinde açıklanması Demirel ve Özal tarafında Aralık ayının son günlerinde karara bağlanırken Türkiye’de durum gerek ekonomi gerekse anarşi açısından hiç de parlak değildi. Anarşi ile mücadele mümkün olmuyordu ve o günlerin gazetelerinde şöyle başlıklar vardı:

- İstanbul’da dört Amerikalı öldürüldü.
- Ecevit: Hükümetle birlikte sıkıntı ve güçlükler arttı.
- Beşiktaş’ta bir kahve bombalandı, beş kişi öldü.
- Ülkede sadece birkaç günlük akaryakıt kaldı.
- Beş ilde, biri lise müdürü, yedi kişi öldürüldü.
- Sezgin: IMF ile görüşmeler olumlu sonuçlandı.
- Silahlı iki kız kardeş Orhan Gencebay’ı soymak istedi.
- Sıkıyönetim iki ay daha uzatılıyor.
- Gümrük ve Tekel Bakanlığı, bir grubun saldırısına uğradı.
- Demirel: Anarşi, bir hükümet sorunu olmaktan çıkmıştır.
- Fuel oil yokluğundan Bursa’da 20 fabrika üretimi durdurdu.
- Dün yurttan 8 kişi öldürüldü. Türkeş, Demirel’den can güvenliği istedi.
- Üç günlük petrol için döviz bulundu... Enerji Bakanı, fuel oil ile çalışan fabrikaların yüzde doksan beşini durdurdu.
- Merkez Bankası’nın döviz rezervleri 9 milyon dolara indi.(
Çölaşan,1985,s.94)

Türkiye, Aralık ayının son günlerinde böylesine acı günler yaşarken, 27 Aralık 1979 Perşembe günü, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren tarafından Çankaya Köşkü’nde Cumhurbaşkanına iletilen mektup aynen şöyleydi:

“Ülkemizin içinde bulunduğu son derece önemli siyasi, ekonomik ve sosyal ortamda her geçen gün hızını biraz daha arttıran anarşi, terör ve bölücülüğe karşı milli birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için Türk Silahlı

Kuvvetleri, ülke yönetiminde etkili ve sorumlu anayasal kuruluşları ve özellikle siyasi partileri göreve davet etmek mecburiyetinde kalmıştır...”

“İktidar olan siyasi partilerin bütün devlet kademelerini kendi siyasi görüşleri doğrultusunda hareket edecek kişilerle doldurması, kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu duruma getirmektedir. Siyasi partilerce yaratılan bu bölünme, giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine, polis, öğretmen ve diğer birçok kuruluşların bir birine düşman kamplara ayrılmasına neden olmaktadır.

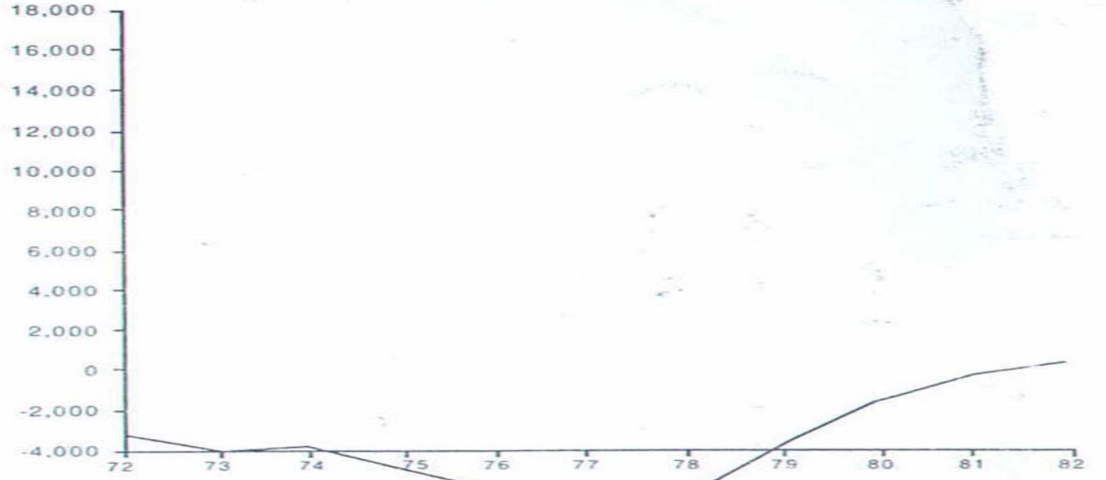
Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkemizin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarına bir çözüm getirmeyen anarşi ve bölücülüğün ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasını önleyemeyen, bölücü ve yıkıcı gruplara tavizler veren ve kısır siyasi çekişmeler nedeniyle uzlaşmaz tutumlarını sürdüren siyasi partileri UYARMAYA davet etmiştir.

Kenan EVREN, Orgeneral Genelkurmay Başkanı, Nurettin ERSİN, Orgeneral, Kara Kuvvetleri Komutanı, Bülent ULUSU, Oramiral, Deniz Kuvvetleri Komutanı, Tahsin ŞAHİNKAYA, Orgeneral, Hava Kuv. Komutanı, Sedat CELASUN, Orgeneral, Jandarma Genel Komutanı.”(Çölaşan,1985,s.101)

Ordunun bu uyarı mektubuyla hükümet telaşa kapıldı. Çünkü bu mektup yapılması olası darbenin sinyallerini veriyordu. Bu nedenle hazırlanan ekonomik programın çıkışı ertelendi. Bunun üzerine Turgut Özal komutanlara bir brifing vererek açıklanacak kararlardan bahsetti. Kenan Evren Özal’ı desteklediğini belirtti. Bu gelişmenin akabinde 24 Ocak günü kararlar meclisten geçirildi.

GRAFİK - 6
KİT'LERİN FİNANSMANI VE GELİŞİMİ (1972-1982)

KİT'LERİN VERGİ ÖNCESİ GAYRİ SAFİ KARLARI
(Milyon TL, sabit fiyatlarla)

24 OCAK 1980 KARARLARI

1980 yılı başında bir azınlık hükümeti kuran Süleyman Demirel, Özal'ı da tam yetkiyle ekonomi yönetiminin başına getirmiş ve o da daha sonra "24 Ocak kararları" diye anılacak bir istikrar paketini uygulamaya koymuştu. Her zaman olduğu gibi "kemer sıkma" politikasına dayanan Özal'ın programı Türkiye'yi "serbest piyasa düzeni"ne ulaştırma iddiasını taşıyordu.

24 Ocak kararlarının bütününcü öncelikle azgın enflasyonu denetim altına almayı, içerde arz talep dengesini, dışarda ödemeler dengesini sağlamayı amaçladığı ortadaydı. Ancak bu amaçlara yönelirken benimsenen temel yaklaşım, ekonomik yapının kendisini ve işleyiş biçimini değiştirmeyi amaçlayan bazı köklü düzenlemelerin de gündemde olduğunu gösteriyordu. Bunların başlıcaları şunlardı:

- İç pazara dönük "ithal ikamesi" modeli yerine "ihracata yönelik sanayileşme" modelinin benimsenmesi,
- Aşırı değerlenmiş döviz kuru yerine "gerçekçi kur" politikasının benimsenmesi ve bunu sağlamak için radikal devalüasyonlardan kaçınılması,

- Faiz hadlerinin devletin değil, piyasadaki fon arz ve talebinin belirlemesi,
- Yüksek faizin yanısıra sınırlı para-kredi politikasının da iç talebi, dolayısıyla enflasyonu denetleyici bir araç olarak kullanılması,
- Fiyat denetimlerinin mümkün mertebe kaldırılması ve fiyatların arz-talebe göre piyasada belirlenmesinin sağlanması,
- Kamu kesimince üretilen temel mallarda sübvansyonların kaldırılması yada azaltılması, böylece bu mallarda hatırı sayılır zamların çekinmeden yapılması,
- KİT reformu yapılarak bu kuruluşların karsız istihdam depoları olmaktan kurtarılması,
- Bir yandan kamu harcamaları kısıılırken, diğer yandan kapsamlı bir vergi reformuyla bütçe deklüğının sağlanması,
- Yabancı sermayeyi özendirmek için yeni önlemler alınması, bu arada devlet tekelindeki kimi üretim alanlarının da yerli ve yabancı özel sermayeye açılması (Ulugay, 1984,s.21).

Banker Skandalı

Serbest piyasa düzenine geçişin bir gereği olarak yapılan işlerden biri ise faizlerin serbest bırakılması olacaktı. Türkiye'de sermaye birikimi yetersiz olduğu için mali sistem de her zamanki gibi zayıf ve birçok sorunla yüz yüzeydi. Daha hızlı ve vahşi bir sermaye birikiminin sağlanması için serbest bırakılan faizler ve devreye sokulan yeni bazı ekonomik politikalar sonucunda Türkiye'deki banker sayısında bir patlama meydana gelecek ve bankalar büyük ölçüde bu bankerler aracılığıyla halktan para toplar hale gelecekti.

O dönemde Türkiye'deki 38 bankanın 31'i bu bankerler aracılığıyla mevduat sertifikası pazarlıyor ve böylece mali sisteme yeni kaynak bulunmuş oluyordu.

1981 yılında sayılarının bini aştığı tahmin edilen bankerleri bir ölçüde denetim altına almak için bir yasa çıkarılarak 15 Ekim'e kadar yeniden başvuru yapmaları istenecek ancak yasal süre dolduğunda başvuruların sayısı 278'de

kalacaktı. Ama başvurmayanlar da faaliyetlerine pekala devam ediyor, gazetelere tam sayfa ilanlar vererek halktan para toplamalarına kimse bir şey diyemiyordu.

Yıllık enflasyon yüzde 30'larda iken aylık yüzde 10-12 ile para toplayan bu bankerlere güvenilemeyeceğini, hemen hepsinin yakında batmak zorunda kalacağını herkes biliyor, konuşuyor ama bir yandan da evini, arabasını satıp bankerlere yatırarak, bir süre için de olsa bu "saadet zinciri"nden pay kapmak için can atıyordu.

3 milyon liraya lüks bir dairenin satın alınabildiği o günkü rakamlarla bu bankerlerde toplanan para 150 milyar lirayı geçiyordu. Yine o günlerdeki döviz kuru dijkate alındığında bir buçuk milyar dolara yakın bir para toplanmıştı ki, 1981 Türkiye'sinin ölçüleri çerçevesinde bu oldukça büyük bir miktardı.

Durumun nasıl bir felakete doğru gittiğini görenler müdahale etmeye çalışacaklar, bankerlerin sıkı bir denetim altına alınmasını ve faiz oranlarında da bazı düzenlemeler yapılmasını isteyeceklerdi. Ama Turgut Özal-Kaya Erdem ikilisi bu tür müdahalelere şiddetle karşı çıkacaklar, bunun "serbest piyasa" mantığına uygun olmadığını söyleyeceklerdi.

Bu çılgınlık, bu acayip saadet zinciri tabii ki bir gün gelecek kırılacaktı ve o günün gelmesi çok gecikmedi. 1981 sonbaharında bankerler birer-ikişer batmaya başladığında Eylül ayında Maliye Bakanı Kaya Erdem bir gazeteye verdiği demeçte ağzından baklayı çıkarıverdi; "Vatandaş üç-beş kuruş fazla kazanmak için kumar oynamıştır" deyiverdi. Kumarda kazanmak kadar kaybetmek de vardı ve sağlam yatırım yapmayan vatandaş kaybedecekti.

Maliye Bakanının bu sözleri birkaç hafta içinde yüzlerce bankerin batmasını, topladıkları paralarla birlikte ortadan kaybolmasını getirecekti. Bu bankerlere, yani tefecilere bağlı olarak iş yapan firmalar da batıyor ve banka sistemi içinde iş görmeye çalışan büyük sanayi kuruluşları da sallanıyordu. Ama Özal "Batan batar, kalan sağlar bizimdir" derken hiç umursamıyordu. Serbest piyasa böyle bir şeydi, yanlış yapan ve aşırı risk yüklenen sonuçlarına katlanırdı.

Ancak hızla batmakta ve ortadan kaybolmakta olan küçük ve orta büyüklükteki bankerlerden kurtulunmakla kalınmayacak, sıra büyüklere ve en büyüğe gelecekti. "Banker Kastelli" adıyla tanınan Cevher Özden gerçekten de piyasanın en büyüğü idi ve 150 milyar lirayı aşan paranın yaklaşık 100 milyarını toplamıştı.

Ancak bir yandan da piyasanın artık tahammül edilemez duruma gelen risklerini ve potansiyel hasarı denetim altına almak için getirilmek zorunda kalınan kimi önlemler, bankaların mevduat sertifikası satışına getiren sınırlamalar ve daha sonra yasaklamalar Banker Kastelli'nin de sonunu getirecekti.

1982 yazına doğru artık sadece Çavuşoğlu-Kozanoğlu grubuna bağlı Hisarbank'ın ve Özer Çiller'in başında bulunduğu İstanbul Bankası'nın sertifikalarını satmaktan başka bir yolu kalmayan Kastelli'ye son darbe 18 Haziran 1982'de indirildi. Bu tarihte İstanbul'da yapılan toplantıda o sırada Türkiye'de faaliyet gösteren 40 bankanın hepsinin imzaladığı bir kararla artık "Bankalar bankerler aracılığıyla mevduat sertifikası satmayacaklar ve pazarlamayacaklar"dı.

Halktaki güvensizlik had safhada olduğu için bankaların bu kararı gazetelerde yarım sayfayı bulan büyük ilanlarla duyuruluyordu, ama aynı gazete sayfalarının diğer yarısında Banker Kastelli'nin ilanları da çıkmaya devam ediyordu.

Son zamanlarında Türkiye'nin en ünlü artist ve aktörlerine reklam filmleri çektiren Kastelli, "Güven tecrübe edilmez, tecrübeden doğar" diyordu. Kastelli gerçekten de tecrübeliydi ve gazetelerde bu ilanlar çıkarken, 19 Haziran Cumartesi günü soluğu İsviçre'de alacaktı.

Uçak bileti gidiş-dönüşü ve dönüş tarihi olarak da 22 Haziran Salı günü görünüyordu. Ama Banker Kastelli o tarihte dönmeyecek, çok daha sonra Türkiye'ye döndüğünde hakkında verilen gıyabi tutuklama kararı vicahiye çevrilerek yeni ikamet adresi Bayrampaşa Cezaevi olacaktı. Kastelli'nin çöküşüyle mali sistemin ağır bir darbe yiyeceğini bilen Özal ve Erdem, Ziraat Bankası ve Pamukbank aracılığıyla Kastelli'ye büyük miktarda kredi sağlamaya çalışmış ancak başaramamıştı.

Kastelli'nin ardından Hisarbank ve İstanbul Bankası da batacağı. Böylece Türkiye ilk kez o tarihlerde tanık olduğı banka batışlarına daha sonraki yıllarda bir çok kez tanık olacak ve hatta alışıcağı, ama her şeyin ilki en etkili örnek olmaya da devam ediyordu. On binlerce insanı perişan eden, intiharlara yol açan tam bir facia ortaya çıkacaktı.

Ama Kastelli'nin peşinden sürükledikleri bu kadarla kalmayacaktı. Maliye Bakanı Kaya Erdem de hemen istifa etmeye kalkışacak ancak Turgut Özal engelleyecekti. "Şimdi istifa edersek olayın sorumluluğı bizim sırtımıza kalır, biraz zaman geçsin" diyecek ve gerçekten de yaklaşık bir ay sonra, 13 Temmuz 1982'de ikisi de istifa edecekti.

Özal ve Erdem Temmuz 1982'de istifa ettiler ama aradan bir buçuk yıl geçmeden ve hem de daha güçlü bir şekilde tekrar geldiler. Kasım 1983'de yapılan seçimlerin ardından Özal Başbakan, Erdem ise yine Maliye Bakanı olarak geri dönecekti. Bu çapta bir skandalın sorumluluğı bile Özal'ın yükselişini önleyememişti.

Vatandaş bu ikiliye güvenerek bir buçuk milyar dolarlık bir kumar oynamış ve kaybetmişti ama vatandaş kumarı seviyordu! ("Banker Skandalı ve Özal", www.tarihsayfam.com)

24 Ocak Kararlarının Kilit İsmi Turgut Özal

Türkiye'nin 8. cumhurbaşkanıdır. 8 Kasım 1989 ile 17 Nisan 1993 yılları arasında görev yapmıştır. 1927 yılında Malatya'da doğdu. 1950 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Elektrik Mühendisi olarak mezun oldu. 1952 yılında A.B.D'ye giderek ekonomi tahsili gördü. Türkiye'ye döndükten sonra Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Müdür Yardımcısı oldu ve Türkiye'nin elektrifikasyonu ile ilgili projelerde çalıştı.

1961-62 yılları arasında askerlik hizmetini Milli Savunma Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu üyesi olarak ifa etti ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasına katkıda bulundu. Bu sırada, Ortadoğı Teknik Üniversitesi'nde ders de verdi.

Bir süre Başbakanlık Teknik Uzmanlar Kurulu Üyesi olarak çalıştı ve 1967-71 yılları arasında da Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı görevini yürüttü. Ekonomik Koordinasyon Kurulu, Para ve Kredi Kurulu, RCD Koordinasyon Kurulu ve AET Koordinasyon Kurulu başkanlıklarında bulundu.

1971-1973 tarihleri arasında Dünya Bankası'nda danışman olarak çalıştı. Türkiye'ye döndükten sonra çeşitli sınıai kuruluşlarda çalıştı ve 1979 yılı sonlarına doğru Başbakanlık Müsteşarı olarak atandı. Aynı dönemde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı görevini de vekaleten yürüttü.

12 Eylül 1980 müdahalesinden sonra kurulan hükümete Ekonomik İşlerden Sorumlu Başbakan Yardımcısı olarak atandı. 1982 yılında bu görevinden istifa etti. 1983 yılında Anavatan Partisi'ni kurdu ve aynı yıl yapılan genel seçimlerde partisinin başarılı olması üzerine hükümeti kurmakla görevlendirildi ve böylece Türkiye'nin 19. Başbakanı oldu. 1987 yılında yapılan seçimler sonrasında tekrar hükümet kurdu ve başbakan olarak görev yaptı.

31 Ekim 1989'da TBMM tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı olarak seçildi ve 9 Kasım 1989 tarihinde bu görevine başladı. 17 Nisan 1993 tarihinde geçirdiği bir rahatsızlık sebebiyle görevi sırasında vefat etti. "Turgut Özal", www.tarihsayfam.com

24 Ocak Kararlarının

Kısa Vadedeki Önemli Ekonomik Sonuçları

1980 yılına kadar görel olarak dışa kapalı bir ekonomik model uygulanmış ancak bunun daha fazla sürdürülemeyeceği ve özellikle AT ile entegrasyon ve küreselleşme süreçlerinden ötürü bazı mevzuat uyumlarının yapılması gerektiğinden "24 Ocak Kararları" olarak ekonomik literatüre geçen yapısal dönüşüm programı uygulamaya konmuştur.

Asıl amacı döviz gelirlerinin artırılması olduğundan, ihracatın teşvik edilmesine ve ihracat gelirlerinin artması yoluyla cari açığın azaltılmasına öncelik verilmiştir. Bu nedenle 24 Ocak 1980 tarihinde Türk Lirası % 49 oranında devalüe edilerek dolar kuru 47 TL'den

70 TL'ye çıkarılmıştır. 1 Temmuz 1981'den sonra ise günlük kur ayarlamasına geçilmiştir. Kur avantajı dışında ihracatçıya bir takım başka kolaylıklar da sağlanmıştır. Bunlar:

- Ucuz maliyetli ihracat kredisi sağlanması,
- İhracat karşılığı gümrük muafiyetli mal ithalat imkanı,
- Katma değer vergisi ve kurumlar vergisi muafiyeti,
- Destekleme fiyat istikrar fonundan yapılan ödemeler,
- Döviz tahsis edilmesi,
- Yapılan ihracat sonucu elde edilen dövizin %50'sine kadar tutabilme yetkisi,
- Vergi iade sistemin ihracatçılar lehine yeniden gözden geçirilmesidir.

Bu uygulamalar sonucunda ihracat gerek döviz getirisi olarak gerekse miktar açısından 3 yılda 2 katına çıkmış, 1979'da GSMH içindeki payı % 4,1 iken, 1982'de %10,5'a yükselmiştir. Bunun akabinde 1980'de 5 milyar dolar olan cari açık da 1981'de 4.2 milyar dolar dolayına inmiştir.

Cari açığın diğer bir kalemi olan ithalatta ise Ocak 1981'de yürürlüğe giren "İthalat Rejimi Kararı" ile mecburi bir liberalizasyona gidilmiş ve bir yandan kotalar azaltılırken diğer yandan ithalattan alınan damga vergisi %25'den %1'e kadar indirilmiştir. Yeni çıkarılan yasalarla eskiden olduğu gibi izne tabi mallar listesi yerine yasak mallar listesi çıkarılmış (silah, cephaneye, uyuşturucu maddeler v.b.) bu liste dışında kalan malların ithali serbest bırakılmıştır. Bunun sonucunda yeteri kadar üretilmeyen yada dağıtımında aksaklıklar görülen malların fiyatlarında gözlenen aşırı yükselmenin, karaborsacılığın, kaçakçılığın ve dolayısıyla haksız kazançların önüne geçilmiştir. Fakat artan ithalat talebi aynı zamanda da cari açığın aleyhine çalışmıştır. 1980'de 7.9 milyar dolar olan ithalat, 1987'de 14.2 milyar dolar olmuştur. ****

Cari açığın finansmanı için kullanılabilir bir diğer yol ise yabancı sermaye çekmektir. Yabancı sermaye girişini özendirmek için çıkarılan “Yabancı Sermaye Teşvik Kararı” ve “Çerçeve Kararnamesi” ile 1980’de 97 milyon dolar olan yabancı sermaye tutarı 1981’de 337 milyon dolara, 1987’de 665.2 milyon dolara yükselmiştir. Fiili yabancı sermaye girişi ise 1980 yılında 35 milyon dolar iken 1987 yılında 239 milyon dolara yükselmiştir. Yabancı sermayeli kuruluşların sayısı da 1980’de 78 iken 1987’de 836 olmuştur. Türkiye’yi yabancı yatırımlar için cazibe merkezi haline getiren nedenler “Leaders” dergisi Aralık 1981 sayısında şöyle sıralanıyordu:

- Nüfusu 50 milyona yakın ve yıllık ortalama kişi başına düşen milli gelirin 1200 dolara ulaştığı büyük bir Pazar olması,
- Her türlü vergi ve bürokrasi kolaylığı,
- Bütün sektörlerin yabancı yatırıma açık olması ve yabancı sermayenin düzeyini ve yönünü belirleyen katı kuralların olmaması,
- Yüksek nitelikli ve sıkı çalışan bol işgücünün olması,
- Akdeniz ve Ortadoğu pazarlarına yakınlıktan dolayı düşük ulaşım maliyetinin olması,
- Uygun fiyatlarla arazi tahsis edebilme
- Yatırımlar ile üretim için gerekli girdilere gümrük ve öteki ithalat vergilerinden muafiyet sağlanması,
- Yatırımların %50’sinin vergi iadesine konu olması,
- Yatırım ve ihracat teşvik kredilerinin varlığı v.b. (Sönmez, 1982, s.152)

İşte bu gibi elverişli koşullar ülkeyi yatırım yapmanın karlı olduğu bir yer haline getirmiştir. Liberalizmde sermaye sahipleri tam da böyle koşulları ister ve kar nerdeyse oraya gider.

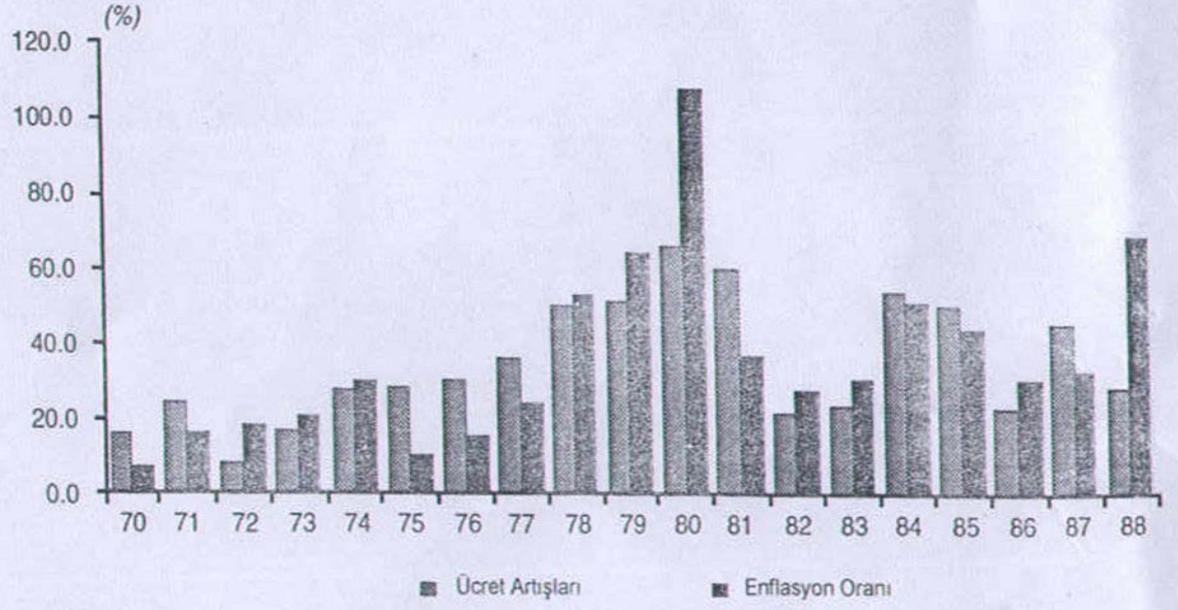
24 Ocak Kararları’nın cari açıkla ilgili kısmının sonuçlarının yanında bir de içerde bütçe açığıyla ilgili sonuçlarını analiz etmek gerekir. 1980’den önce

hızla artan ve 1980 yılında da %110 bulan enflasyon değeri hükümetin uyguladığı deflasyonist politikalarla kısmen dizginlenmiştir ve 1987’de 38.7’ye gerilemiştir. Enflasyonu düşüren bu önlemleri şöyle sıralayabiliriz; Merkez Bankası tarafından üç yıl boyunca (1980-1983) para arzının kademeli olarak kısılması, devletin sağlık ve eğitim gibi sosyal harcamalarının azaltılması, vergilerin artırılması, işçi ve memur maaşlarındaki artışın kısılması. Bu yolla iç talep büyük ölçüde azalmış, ekonomi daralmış ve enflasyon da hedeflendiği gibi düşürülmüştür. Ayrıca tüketimin azaltılıp, tasarrufların artırılması için 1 Temmuz 1980’den itibaren kredi faizleri ile vadeli tasarruf mevduatı faizlerinin tümüyle serbest bırakılması da enflasyonun düşmesinde etkili olmuştur.

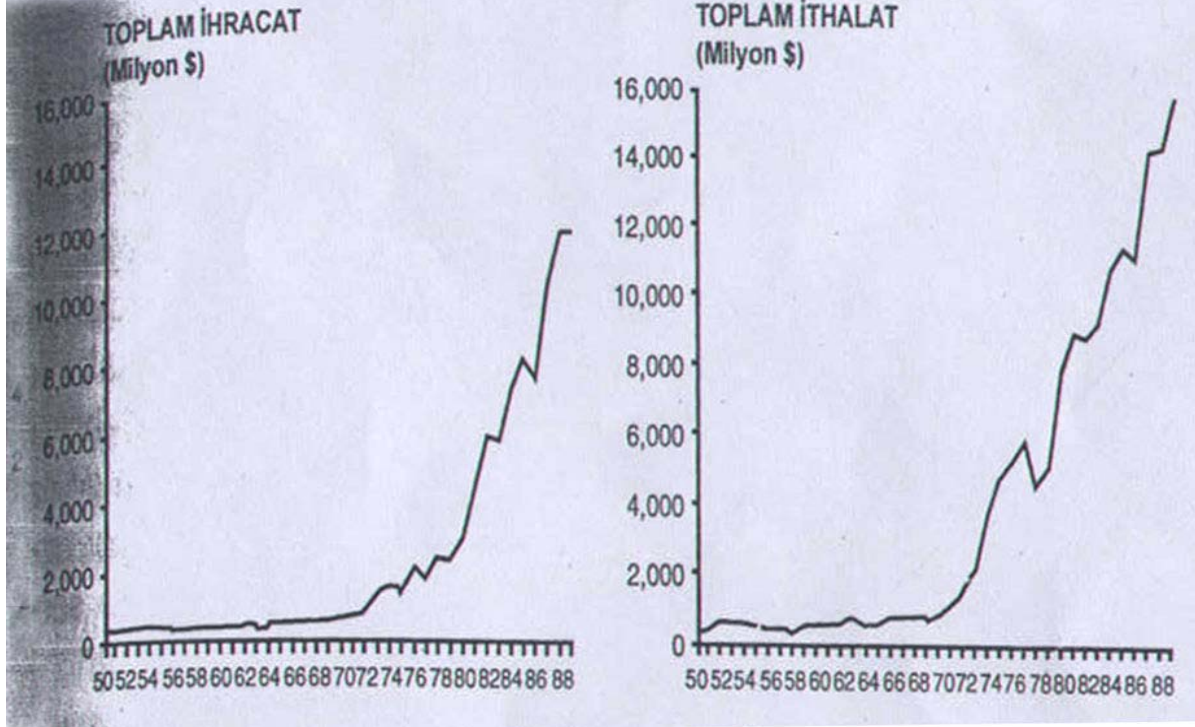
Son olarak, 24 Ocak sürecinde borçlanmayla ilgili gelişmelere değinmek gerekirse, 1978, 1979 ve 1980 yıllarında Paris’te OECD ülkeleri ve Japonya ile imzalanan ertelemeler dış borç stokumuza ek yük getirmiş, bunun sonucunda 1982’de 17.6 milyar dolar olan dış borç devamlı bir artış göstererek 1987’de 40.3 milyar doları görmüştür. Öte yandan iç borçlarımızda da 1980 sonrasında büyük bir artış gözlenmiştir. Bunun sebebi Merkez Bankasının kamu açıklarını kendi kaynaklarıyla finanse etmesinin enflasyon üzerindeki olumsuz etkilerinden çekinmesi ve bu yüzden de genelde iç borçlanma yolunu tercih etmesidir. Özellikle 1984 yılından sonra iç borçlar giderek artmış ve 1980 yılında 721 milyar TL olan iç borç stoku 1987 yılında 17.2 trilyon TL’ye ulaşmıştır.

24 Ocak Kararları gerekli miydi, gereksiz mi, iyi mi oldu kötü mü oldu tartışılır ama net bir şey var ki, o da 24 Ocak kararlarının istenen amacı gerçekleştirdiği ve Türkiye ekonomik tarihini adeta bir milad gibi ikiye böldüğü.

GRAFİK - 11
NOMİNAL ÜCRET ARTIŞLARI VE ENFLASYON (1970-1988)

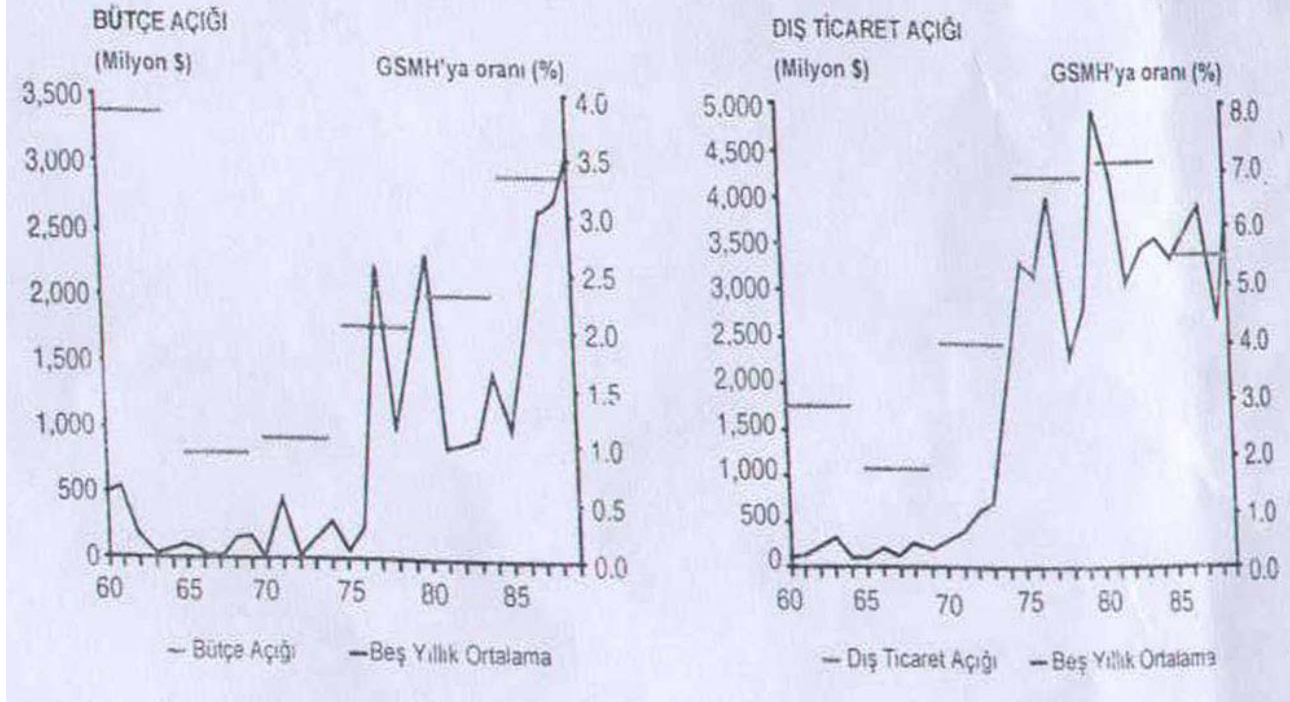

GRAFİK - 9
DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER (1950-1989)

GRAFİK - 8
BÜTÇE VE DIŞ TİCARET AÇIKLARI (1960-1989)

KAYNAKÇA

Akat, Asaf Savaş, "24 Ocak İstikrar Programı", www.akat.bilgi.edu.tr

"Banker Skandalı ve Özal", www.tarihsayfam.com

Bakır, Eşref, "Planlı Kalkınma Yılları", www.ebnet.sitemynet.com

"1980 Sonrası Ekonomik Politikalar ve Dış Ticaret Politikası", www.dtm.gov.tr

"1980-1982 Yılları Arasında Türkiye Ekonomisi", www.dtm.gov.tr

Çölaşan, Emin, (1985), *24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası*, Milliyet Yayınları

Sönmez, M. , (1982), *Türkiye Ekonomisinde Bunalım*, Belge Yayınları

"Turgut Özal", www.tarihsayfam.com

Ulugay, Osman, 1984, *24 Ocak Deneyimi Üzerine*, Hil Yayın